

Profesinis tobulėjimas, įgyvendinant Kultūrinio raštingumo ugdymo/si programą (CLLP)

3. FILMŲ IR KNYGELIŲ PANAUDOJIMAS PAMOKOJE IR MOKINIŲ KŪRYBINIAI DARBAI (ARTEFAKTAI).

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation Programme under grant agreement No 770045.

The sole responsibility of this publication lies with the author. The European Union is not responsible for any use that may be made of the information contained therein.

Trečiojo seminaro metu aptariama: filmų ir knygelių panaudojimas, kuriant dialogą pamokoje, ir mokinių artefaktų kūryba.

DIALLS projekto daugiateksčiai

Daugiateksčiai – tai tekstai, kuriuose derinami du ar daugiau semiotinių modalumų (pvz. vaizdas, garsas, vaizdinis pasakojimas).

DIALLS projekto metu sistemingos atrankos būdu, atrinkta **150** bežodinių filmų ir beteksčių/paveikslėlių knygelių. **45** iš atrinktųjų kultūrinių tekstų (po 15 kiekvienai amžiaus grupei) tapo dialogų skatinančiąja medžiaga.

Trečiojo seminaro metu siūloma aptarti DIALLS bibliotekoje esančius filmus ir knygeles (www.dialls2020.eu). Jie gali būti naudojami svarstant svarbiausias kultūrinį raštingumą ugdančius klausimus.

Kodėl diskusijoms verta rinktis filmus?

Filmas gali būti atspirties taškas, kuris lengvai sužavės ir įtrauks daugumą vaikų ir jaunuolių. Jaunesni vaikai, kurie dar nesijaučia užtikrintai dirbdami ir diskutuodami apie rašytinio teksto turinį, turės galimybę veiksmingai prisidėti tyrinėjant filmus, vaizdinę medžiagą. Taip pat daugelis vaikų gali nustebinti savo įžvalgomis tyrinėjant iliustracijas, betekstines knygeles. Taigi vaikai, turintys skirtingą literatūrinę patirtį, gali drąsiai analizuoti ir aptarti vaizdinę medžiagą.

Kaip „skaityti“ filmus?

Britų kino institutas apibendrina ir pateikė pagrindinius šešis elementus, kuriais galima aptarti kiekvieną filmą. Šie elementai turėtų padėti atskleisti filmo turinį bei nuotaiką.

1 pav. Filmo aptarimo elementai.

Pateikiame keletą klausimų padėsiančius aptarti filmo elementus ir tokiu būdu atskleisti filmo pagrindinę mintį (1 lentelė). Pateikti klausimai yra tik orientaciniai. Kiekvienas mokytojas gali juos keisti ir pildyti, priklausomai nuo vaikų amžiaus ir interesų.

1 lentelė. Elementai ir klausimai kino filmui aptarti

ELEMENTAI	KLAUSIMAI
Istorija	<ul style="list-style-type: none"> • Kas nutiko šiame filme? • Kokie yra pagrindiniai/svarbiausi filmo įvykiai? • Ar mes atpažįstame vietą, kur vyksta veiksmas? Jei taip, tai kas padeda atpažinti veiksmo vietą? • Apie ką ši istorija? Iš ko galime spręsti? • Kaip manote, kas nutiko veikėjams, prieš prasidedant šiai filmo istorijai? • Pasakykite, kas vyko toliau pasibaigus šiai filmo istorijai? • Ką jums primena ši filmo istorija? • Ar norėtumėte, kad ši filmo istorija tęstųsi toliau? Kodėl?
Aplinka	<ul style="list-style-type: none"> • Kur vyksta filmo veiksmas? • Koku laiku vyksta filmo veiksmas? Rytas, diena, naktis? Koku laikmečiu tai vyksta? • Ar aplinka keičiasi? Kaip? Kodėl? • Kaip aplinka veikia pagrindinius veikėjus?
Veikėjai	<ul style="list-style-type: none"> • Kokie pagrindiniai veikėjai veikia filme? • Kaip atrodo pagrindiniai veikėjai? • Kaip ir ką kalba pagrindiniai veikėjai? • Išvardinkite, ką pagrindinis veikėjas jaučia, mąsto? • Kuris filmo veikėjas tau pasirodė įdomiausias? Kodėl?
Muzika	<ul style="list-style-type: none"> • Kiek skirtingų garsų girdime filmo metu? • Ar filme yra muzika? • Kokius jausmus sukelia filme girdima muzika? • Jeigu klausytum muzikos be vaizdo ar galėtum pasakyti kas vyksta? Apie ką ši istorija?

	<ul style="list-style-type: none"> • Ar yra filme tylos momentų? Kas tuo metu vyksta? • Kokią muziką tu įdėtum į šio filmo garso takelį?
Spalvos	<ul style="list-style-type: none"> • Kokias spalvas matome filme? Ar jos keičiasi? Kodėl? • Ar filmo spalvos tau ką nors pasako apie laiką, kurio metu vyksta veiksmas? • Ar filme vyrauja pagrindinė spalva? Kokia? • Kaip manai, kodėl pasirinktos būtent tokios filmo spalvos? • Ar filme esančias spalvas galime sieti su pagrindiniais veikėjais? Kodėl? • Kaip atrodytų filmas, jei jis būtų juodai baltas? Ar istorija atsiskleistų taip pat?
Kamera	<ul style="list-style-type: none"> • Kiek filme pastebėjote kameros rakursų? Platus/siauras kampas, fokusuotas/nefokusuotas? • Kodėl naudojami skirtingi rakursai? • Ar filme kamera judanti/stovinti? Kodėl? • Kaip filme naudojama kamera tau padeda suprasti istoriją? • Kaip filme juda kamera? Vaizdas panoraminis, sekamas, iš aukšto?

Žemiau pateikiama DIALLS projekto metu atrinktų filmukų (2 lentelė) ir kygelių (3 lentelė) tematika. Šios lentelės yra tik trumpi pavyzdžiai, atspindintys koku būdu konstruojamas dialogas po vieno ar kito filmuko peržiūros ir/arba knygelės pieštinio turinio analizės. Pilną medžiagą galite rasti kituose projekto svetainės (www.dialls2020.eu) skyreliuose.

2 lentelė. DIALLS atrinktų filmukų tematika

NR.	PAVADINIMAS	ŽANRAS	TEMA	POTEMĖ	PEDAGOGINĖS NUORODOS
1	„Super Big“	Filmas	Nuostatos	Tolerancija	Mokiniam siūloma diskutuoti apie filme esančias tolerancijos apraiškas.
2	„Speechless“	Filmas	Būti europiečiu	Įsitraukimas Būti europiečiu (pasakojimai)	Tai jaudinanti mažo berniuko – pabėgėlio

					pristaikymo naujoje visuomenėje istorija. Siūloma diskutuoti apie traumą sukėlusias pabėgėlių keliones (nuoroda į knygą „Viduržemio jūra“) ir istorinę migraciją Europoje.
3	„Free Art“	Filmas	Socialinė atsakomybė	Socialinės / pilietinės kompetencijos	Šis filmas - iššūkis vyraujančiai nuomonei, kad graffiti – tai tik vandalizmo apraiška. Keliamas klausimas ar menininkas elgiasi atsakingai, kurdamas gatvės meną?
4	„Fences“	Filmas	Socialinė atsakomybė	Socialinės / pilietinės kompetencijos	Šis filmas apie taisykles ir apribojimus, ir kiek jie leidžia konstruktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. Siūloma analizuoti idėją, kad atskirtis nuo bendruomenės daro neigiamą įtaką visiems.
5	„Enough“	Filmas	Socialinė atsakomybė	Pilietiškumas	Filmas apie visuomenės spaudimą ir lūkesčius - pilietinę pareigą tarnauti visuomenei ir, kas atsitinka kai nesiseka pateisinti šiuos lūkesčius.
6	„Going Fishing“	Filmas	Darni plėtra	Atsakingumas	Šiame filme keliamas klausimas ar įmanoma gyventi tvariai? Kaip jaunimo kasdienis gyvenimas galėtų būti tvaresnis?
7	„Dream of Living“	Filmas	Gyvenimas kartu	Žmogaus teisės	Filmas apie žmogaus teises ir jų neužtikrinimą:

					benamystė, psichikos gerovė. Apie pareigą padėti kitiems.
8	„Baboon on the Moon“	Filmas	Būti europiečiu	Empatija priklausymas	Šis filmas provokuoja diskusiją apie namus. Ar namai ten kur mes gyvename ar kur mes gimėme? Diskusiją galima praplėsti, analizuojant laisvą asmenų judėjimą ES.

3 lentelė. Beteksčių/ paveikslėlių knygelių tematika.

Nr.	PAVADINIMAS	ŽANRAS	TEMA	POTEMĖ	PEDAGOGINĖS NUORODOS
1	„Free the Lines“	Knyga	Darni plėtra	Žaliosios erdvės idėja	Tekste nagrinėjamas industrializacijos poveikis ekosistemoms ir žaliosios erdvės miestuose.
2	„Free the Lines“	Knyga	Globalizacija	Empatija	Ši knyga skatina diskusijas apie smulkiosios žvejybos ir globalios žuvies pramonės poveikį aplinkai.
3	„Capital“	Knyga	Gyvenimas kartu	Globalizacija	Siūloma svarstyti kaip pinigai sieja šalis ir žmones; diskutuoti kokias vertybes kuria tarpusavio ryšiai.
4	„Excentric City“	Knyga	Gyvenimas kartu	Įvairovės priėmimas	Tekstas skatina mokinius svarstyti, kaip jie perteiktų savo mokyklos ir/ar miesto įvairovę meno kūrinyje.

5	„Waterloo and Trafalgar“	Knyga	Būti europiečiu	Būti europiečiu (pasakojimai)	Pripažįstant, kad europiečiai turi daugiau panašumų nei skirtumų, siūloma diskutuoti apie tai, kaip šalys, turinčios skirtingas perspektyvas gali išlikti kartu EU.
6	„The Mediterranean“	Knyga	Būti europiečiu	Būti europiečiu (pasakojimai)	Šiame tekste analizuojamas priverstinės ir laisvos migracijos vaidmuo Europos kultūroje ir istorijoje.

Seminaro dalyviams siūloma pateikti ir konkretesnių pavyzdžių. Žemiau pateikiamas vienos pamokos 14–15 metų amžiaus grupei pasiruošimo pamokai ir pačios pamokos pravedimo pavyzdys.

PAMOKOS PLANAS 14–15 METŲ AMŽIAUS MOKINIAMS

Pasiruošimas pamokai

1. Padalinkite diskusijų klausimų kopijas arba užrašykite jas lentoje.

Juos aptarsite, pažiūrėję filmą ar „perskaite“ betekstę knygelę.

Paanalizuokite iliustracijų knygelę:

- Vaizdiniai – kas jums patinka/nepatinka ir kodėl?
- Pasakojimas – ar buvo lengva jį suprasti? Ar ši knygelė privertė jus rimtai susimąstyti?
- Kokie klausimai/mintys jums iškilo „perskaičius“ šią knygelę?
- Ar manote, kad ši knygelė būtų tinkama klasės diskusijoms? Įvertinkite knygelę 5 balų sistemoje (1 reiškia, kad knygelė labai nuobodi; 5 - labai įdomi). *Pastaba: šią mokinių nuomonę galėsite panaudoti ruošdamiesi tai pačiai pamokai su tos pačios amžiaus grupės mokiniais*

Pasikalbėkite apie filmą:

- Vaizdiniai – kas jums patinka/nepatinka ir kodėl?
- Pasakojimas – ar buvo lengva jį suprasti? Ar šis filmas privertė jus rimtai susimąstyti? Kokias mintis sukėlė šis filmukas?
- Kokius klausimus/idėjas galėtumėte aptarti po filmo peržiūros?
- Ar manote, kad šis filmas būtų tinkamas klasės diskusijoms? Įvertinkite knygelę 5 balų sistemoje (1 reiškia, kad knygelė labai nuobodi; 5 - labai įdomi). *Pastaba: šią mokinių nuomonę galėsite panaudoti ruošdamiesi tai pačiai pamokai su tos pačios amžiaus grupės mokiniais*

2. Klasės paruošimas: jei įmanoma, sustatykite suolus taip, kad kiekviena grupė turėtų savo atskirą erdvę. Pavyzdžiui, jei klasėje 30 vaikų, suskirstykite mokinius į 5 grupes po 6 mokinius ir atitinkamai sustatykite suolus, kad viena grupė netrukdytų kitai.

3. Paruoškite Refleksijų formas. Po diskusijos išdalinkite jas mokinių grupėms. Kiekviena grupė turės užpildyti tik vieną formą. Jei yra galimybė susodinti mokinių grupes prie kompiuterių ar naudotis kompiuteriais, tada nereikia kopijuoti šių refleksijų formų, nes mokiniai pildys atsiliepimus tiesiogiai internetinėje svetainėje.

4. Pamokai turėkite spalvotų iliustracijų knygelėlių kopijas, kurias analizuosite tos pamokos metu.

***Patarimai kaip skaityti betekstes paveikslėlių knygeles.** Jei mokiniai ketina analizuoti knygeles grupėmis, siūloma jiems detaliau tai paaiškinti: neužtenka tik peržvelgti knygą, todėl atidžiai įsižiūrėkite į kiekvieną puslapį; „skaitykite“ paveikslėlius, bandydami suprasti istorijos esmę iš parodytų paveikslėlių; papasakokite nuosekliai, kas vyksta tuose paveikslėliuose. Supažindinę mokinius su projektu ir instrukcijomis, kiekvienai grupei išdalinkite po dvi diskusijų klausimų kopijas ir tris paveikslėlių knygas.*

PAMOKA

1 pamokos dalis

Pastaba: kiekvienai užduočiai atlikti skirkite apie 10 minučių

- Kiekvieną šešių mokinių grupę (jei, pavyzdžiui, klasėje yra 30 mokinių, tai turim 5 grupes po 6) suskirstykite į dvi grupes po tris.
- Kiekvienam trejetui išdalinkite po vieną paveikslėlių knygą.
- „Perskaite“ (peržiūrėję) knygelę, mokiniai turės aptarti diskusijų klausimus.

- Po to trejetai apsikeis paveikslėlių knygomis – peržiūrės antrą iliustracijų knygelę ir vėl aptars diskusijų klausimus.
- Aptarę abi knygeles, trejetai susijungs ir šešiese analizuos abi knygeles.
- Baigiant darbą, siūloma naudojantis kompiuteriu ir/arba išdalintomis Refleksijų formomis, kiekvienai 6 mokinių grupei užpildyti bendrą atsiliepimą apie kiekvieną „perskaitytą“ knygelę.
- Šios veiklos eigoje paprašykite mokinių dėmesio ir užduokite visai klasei keletą klausimų, pavyzdžiui, kas „skaito“ tikrai gerą knygą? Kas jums joje patinka?

Trečia paveikslėlių knygelė reikalinga tik tuo atveju, jei vienas trejetas dirbs greičiau nei kitas. Laukiant kol kita grupė pabaigs diskusiją, mokiniams siūloma peržiūrėti dar vieną knygelę.

Po to, kai kiekviena grupė parašys atsiliepimą apie vieną knygų rinkinį, grupės paliks savo vietas ir „karuselės principu“ (pagal laikrodžio rodyklę) persės į kitų grupių vietas. Arba, mokytojas kiekvienai grupei pakeis iliustracijų knygelėlių rinkinius. Mokytojai patys pasirinks jiems priimtinesnį/greitesnį metodą. Galbūt naudosis laikmačiu ir įspės grupes, kada laikas persėsti į kitos grupės vietas. Priklausomai nuo laiko paskirstymo ir nuo mokinių efektyvaus darbo, per vieną pamoką gali būti peržiūrėti 2/3/4 knygelėlių rinkiniai. Kiekviena amžiaus grupė privalo peržiūrėti mažiausiai penkias paveikslėlių knygeles. Jei turėsite daugiau laiko, peržiūrėkite daugiau paveikslėlių knygelėlių.

2 pamokos dalis

Pastaba: maždaug 15-20 minučių, priklausomai nuo peržiūrimų filmukų trukmės.

- Filmus klasei siūloma žiūrėti kartu.
- Padalinkite klasę į grupes po 6 mokinius.
- Kiekvienai grupei išdalinkite po dvi diskusijų klausimų kopijas.
- Parodę pirmąjį filmą, paprašykite mokinių grupelėse jį išanalizuoti pagal pateiktus diskusijų klausimus.
- Visos klasės grįžtamasis ryšys. Kiekviena amžiaus grupė privalo peržiūrėti bent du filmus. Jei turėsite laiko, peržiūrėkite daugiau filmų.
- Naudodamasi kompiuteriu arba mokytojo išdalintomis Refleksijų formomis, kiekviena 6 mokinių grupelė užpildo bendrą atsiliepimą apie kiekvieną pažiūrėtą filmą. Jei

pageidaujate, galite užpildyti vieną visos klasės Refleksiją apie kiekvieną peržiūrėtą filmą.

Mokinių kūrybiniai darbai (artefaktai). Kas tai?

Mokytojai pasirinkus tam tikrą kultūrinį tekstą (bežodinį filmuką arba paveikslėlių knygele) dialogui inicijuoti pamokoje, siūlytume skirti ir šiek tiek laiko mokinių minčių vizualizacijai. T.y. pasiūlyti mokiniams sukurti artefaktą (piešinį, trumpą video reportažą, skulptūrėlę, mizansceną ir pan), iliustruojantį diskusijų sukeltas mintis. Šią užduotį mokiniai gali atlikti individualiai, grupelėje arba visoje klasėje. Dažniausiai pamokoje tam gali neužtekti pamokos laiko, tad šią užduotį galima pasiūlyti atlikti ir po pamokų (pvz., namuose, lauke, neformaliojo užsiėmimo metu ir pan.). Mokslinėje literatūroje panašaus pobūdžio mokinių artefaktas apibūdinamas kaip produktas, kurį mokiniai kuria perskaitę knygą ar peržiūrėję filmuką, ir diskutuodami nusprendžia, kaip perteikti su tema susijusią mintį. Žemiau, kaip pavyzdys, pateiktas Sausio 13-osios progimnazijoje aštuntokų sukurtas artefaktas (2 pav.) įkvėptas betekstinės (paveikslėlių) knygos „Excentric City“.

2 pav. Mokinių kūrybinis darbas.

Prie kiekvieno tokio kūrybinio darbo rekomenduojame paskatinti mokinius parašyti trumpą artefakto aprašą, išreiškiantį pagrindinę kūrinio mintį ir atliepiantį dialogo pagrindinę temą. Pavyzdžiui, toks aprašas lydi 2 paveiksle pavaizduotą mokinių kūrybinį darbelį (artefaktą).

Tema: Mūsų namai

*„Diskutuodami akcentavome, kad namai yra ten kur mums gera, kur gyvena mūsų šeima. Dar labai svarbu, kad būtų šalia kaimynai ir su jais norėtume palaikyti draugiškus santykius, netgi, kai jie yra kitokie (**tolerancijos aspektas**). Padėtume vieni kitiems, kai tampa kam nors sunku (**empatijos aspektas**). Skatintume, kad visi aktyviai dalyvautų, kuriant malonią aplinką šalia mūsų namų (**įtraukties aspektas**). Todėl nusprendėme sukurti tokį kūrybinį darbėlį ir juo pasidalinti su kitų mokyklų mokiniais“.*

Daugiau mokinių kūrybinių darbų ir jų aprašų iš įvairių šalių/projekto partnerių, galima rasti virtualiojoje mokinių kultūrinio raštingumo Galerijoje, patalpintoje projekto svetainėje (www.dialls2020.eu).

Bendra pastaba: Diskusijose ir artefaktuose turėtų atsispindėti pagrindiniai konceptai, kurie formuluojami pamokos tiksluose ir kurie yra sudėtinė dalis to, kas DIALLS projekte įvardinta kaip Kultūrinės Analizės Metmenys (CAF). Plačiau apie tai kalbėta pirmajame profesinio tobulėjimo seminare (žr.: „Bendroji DIALLS projekto koncepcinė struktūra“).

Dėkodami projekte dalyvavusiems Lietuvos mokytojams, kurie kūrė, išbandė ir įgyvendino DIALLS sukurtas pamokas, tikimės, kad jie ir toliau skleis DIALLS projekto idėjas ne tik savo, bet ir kitose mokyklose. Ir tuo paskatins kultūrinio raštingumo ugdymo/si pažangą Lietuvoje. Tokį darbą sėkmingai jau daro Mažeikių Ventos progimnazijos mokytojų komanda, vadovaujama direktorės Ramunės Badaukienės (mokytojos: Lina Čepauskienė, Reda Kurčinskienė, Justina Padskočienė). Žiūrėkite trumpą video apie šios komandos vedamą seminarą įvairių dalykų mokytojams: <https://we.tl/t-JCWad7A7K4>.

Lietuvos mokytojų komanda aktyviai dalyvavusi, įgyvendinant Kultūrinio raštingumo Programą Lietuvos mokyklose ir talkinusi VU tyrėjams, rinkusiems tyrimo duomenis ir skelbusiems mokslines publikacijas:

Lina Cepauskiene

Ilona Deikiene

Augute Liutkevičienė

Dainora Eigminienė

Justina Padskočienė

Reda Kurčinskienė

Laura Markeviciene

Ieva Kildušytė

Rasa Jurgelevičienė

Asta Pitrėnaitė

Erika Mickeviciute

Lilija Polonskaja

Elvyra Kasperaviciene

Gintarė Lukošūtė

Daiva Meiluvienė

Gintarė Mizeikytė

Anželika Saletienė

Gitana Buivydienė

Diana Liupševičienė

Daiva Markauskienė

Sandra Jasinaviciene

3 pav. Lietuvos mokytojų komanda pasirengusi DIALLS idėjų tolimesnei sklaidai